

**”Joskus joutuu pyytämään ’vanhus-teini-vanhus’ -sanakirjaa” –
kuinka eri-ikäiset tuntevat uudissanaja**

Kandidaatintutkielma

Jutta Mujunen

Suomen kieli

Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Mujunen Jutta Maria	
Työn nimi – Title ”Joskus joutuu pyytämään ’vanhus-teini-vanhus’ -sanakirjaa” – kuinka eri-ikäiset tuntevat uudissanaja	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 24 sivua + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimukseni aiheena on uudissanajien tuntemus eri-ikäisten keskuudessa. Uudissanajoihin liittyvä aiempi tutkimus on keskittynyt lähinnä sanojen muodostumiseen, ja eri-ikäisten kielenkäyttöä on lähestytty monista eri näkökulmista. Uudissanaja ja eri-ikäisiä kielenkäyttäjiä ei kuitenkaan ole aiemmin tutkittu samanaikaisesti, minkä vuoksi tutkimukselleni on tarvetta. Tavoitteena on ollut selvittää, kuinka hyvin eri-ikäiset tuntevat uudissanaja ja missä määrin he ottavat niitä omaan käyttöönsä. Olen vertaillut eri-ikäisten tietoja uudissanajien merkityksistä muun muassa sanan aihepiiriin sekä sanan alkuperän näkökulmasta. Lisäksi olen tarkastellut, kuinka itselle vieraiden uudissanajien merkityksiä lähestytään.</p> <p>Tutkimusaineisto on kerätty verkossa kyselylomakkeella. Kyselyyn vastasi 175 henkilöä, joista neljää olen haastatellut tarkemmin saadakseni tarkentavaa tietoa aiheesta. Haastattelu on edennyt puolistrukturoidusti, ja haastattelun aikana haastateltavat muun muassa selittivät omin sanoin kyselyssä esiintyneitä sanoja.</p> <p>Tulosten perusteella on vaikea tehdä suuria yleistyksiä eri-ikäisten uudissanajien tuntemuksesta, sillä kaikissa ikäluokissa oli yksilöllistä vaihtelua. Kuitenkin voitaneen sanoa, että nuoremmat vastaajat tunsivat uudissanaja hieman paremmin kuin vanhemmat. Sanojen aihepiirillä oli tähän vaikutusta: karkeasti voidaan yleistää, että nuoret tunsivat paremmin viestintään ja teknologiaan liittyvää sanastoa, yhteiskunnallisen sanaston kohdalla tilanne oli päinvastoin. Englannin kielestä lainatut sanat koettiin helpoksi ymmärtää, mutta puutteellinen kielitaito erityisesti vanhempien vastaajien keskuudessa puolestaan hankaloitti ymmärtämistä. Itselle tuntemattomien uudissanajien merkityksiä lähdettiin hakemaan sanojen äänneasun kautta iästä riippumatta. Vaikka uudissanaja tunnettiin yleisellä tasolla melko hyvin, ne kuitenkin siirtyivät käyttöön melko hitaasti. Nuoret ottivat uutta sanastoa käyttöön jonkin verran vanhempia vastaajia nopeammin.</p> <p>Koska aihetta on tutkittu vain vähän, voidaan tutkielmani nähdä täydentävän sosiolingvistisen tutkimuksen kenttää. Lisäksi uudissanajat kiinnostavat myös maallikoita.</p>	
Asiasanat – Keywords	uudissanajat, lainasanat, sosiolingvistiikka, ikä, merkitys, sanasto
Säilytyspaikka – Depository	Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1 Uudissanat ja niiden muodostuminen.....	3
2.2 Eri-ikäisten kielenkäyttö.....	4
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	6
3.1 Aineistonkeruumenetelmät ja aineiston kuvaus	6
3.2 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.....	7
4 ANALYYSI	9
4.1 Uudissanojen tuntemus.....	9
4.1.1 Aihepiirin vaikutus.....	12
4.1.2 Sanan alkuperän vaikutus.....	16
4.2 Itselle vieraiden uudissanojen merkitysten lähestyminen	17
4.3 Uudissanojen käyttö	18
5 PÄÄTÄNTÖ	22
LÄHTEET	24
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kieleen tulee jatkuvasti uutta sanastoa – joskus on väitetty, että päivän aikana kieleen ehtisi tulla jopa sata uutta sanaa. Vaikka väite ei todennäköisesti täysin pidä paikkaansa, uusien sanojen määrä kasvaa silti huimaa vauhtia. (Kotilainen & Varteva 2006: 39.) Tällaisia tuoreita sanoja kutsutaan uudissanoiniksi, joihin keskityn tässä tutkielmassani. Tarkemmin sanottuna keskityn tarkastelemaan eri-ikäisten suhteita uudissanoihin: kuinka he tunnistavat niitä, tietävät niiden merkityksiä ja ottavat niitä omaan käyttöönsä. Tarkoitukseni on luoda mahdollisimman laaja käsitys uudissanojen tuntemuksesta eri-ikäisten keskuudessa. Lisäksi tarkastelen sitä, millaisin keinoin itselle vieraiden uudissanojen merkityksiä lähestytään.

Jokaisella meistä voi olla hieman toisistaan poikkeavia käsityksiä joidenkin sanojen merkityksistä (Spencer 2010: 3). Toisinaan sanoilla voi olla myös useita merkityksiä. Tässä tutkimuksessa olen verrannut haastateltavilta saamiani selityksiä Kotimaisten kielten keskuksen Vuoden sanapoinnot -artikkeleista löytyneisiin määritelmiin kunkin sanan merkityksestä. Mikäli sanalla on ollut useampi merkitys, olen tavoitellut sanan uudemman käyttötarkoituksen merkitystä.

Tuttuuden käsitteellä on tutkimuksessani kaksi eri ulottuvuutta. Ensinnäkin olen kiinnostunut siitä, millaisia sanoja arkielämän keskusteluissa kohdataan ja mitkä sanat kuulostavat sitä kautta tutulta. Toiseksi tarkoitan tuttuudella myös sitä, että sanan varsinainen merkitys on kuulijalle tuttu. Tässä tutkielmassa viittaan tuohon oikeaksi määrittelemääni merkitykseen sanalla tarkoite, joka tarkoittaa sanan viittauskohdetta kielenulkoisessa reaali maailmassa (Kuiiri 2012: 13).

Tutkimukseni sijoittuu sosiolingvistiikan kenttään. Sosiolingvistiikka lähestyy kieltä sosiaalisena ilmiönä ja pyrkii esimerkiksi selittämään syitä mahdolliselle variaatiolle (Nuolijärvi 2000: 14). Omassa tutkimuksessani olen rajannut tutkittavan ilmiön uudissanoihin, ja ikä toimii tässä tapauksessa sosiolingvistisenä muuttujana. Oletukseni on, että ikä vaikuttaa uudissanojen osaamiseen, ja tarkoitukseni on selvittää, millainen merkitys iällä tarkalleen ottaen on uudissanojen tuntemiseen sekä niiden käyttöön. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Miten eri-ikäiset tunnistavat uudissanvoja ja tietävät niiden merkityksiä?
- 2) Miten uudissanojen alkuperä tai niiden aihepiiri vaikuttavat eri-ikäisten uudissanojen tuntemukseen?
- 3) Miten itselle vieraiden uudissanojen merkityksiä prosessoidaan?
- 4) Millaisia uudissanvoja eri-ikäiset itse käyttävät?

Hypoteesinani on, että nuoremmat ikäluokat tuntevat ja käyttävät uudissanoja enemmän kuin vanhemmat. Perustan hypoteesini omien kokemusteni lisäksi myös aiempaan tutkimukseen, jonka mukaan nuoret toimivat usein innovaattoreina uuden kielellisen aineksen levittämisessä (Mustanoja 2005: 164). Uudissanoja on kuitenkin runsaasti esillä esimerkiksi eri medioissa, joten uskon myös vanhempien ikäryhmien edustajien kuulleen niitä. Tarkoitukseni on saada mahdollista tukea tälle uskomukselleni sekä selvittää, millaiset uudet sanat tarkalleen ottaen jäävät eri-ikäisten kuulijoiden mieleen ja miten ne siirtyvät heidän omaan käyttöönsä.

Uudissanoista on tehty jonkin verran aiempaa tutkimusta. Esimerkiksi Kataja (2007) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan uudissanoja J. K. Rowlingin *Harry Potter* -kirjasarjan suomennoksissa, ja Liukkonen (2010) paneutuu omassa pro gradussaan Roald Dahlin *Iso kiltti jätti* -kirjan kielelliseen leikittelyyn, johon kuuluvat myös uudet sanat. Rautiainen (2011) on kaunokirjallisuuden sijaan tutkinut pro gradu -tutkielmassaan vierassanojen esiintymistä *Kauneus ja terveys* -lehdessä. Lisäksi Niinisalo (2014) on tutkinut pro gradussaan ttA-johtimisia uudisverbejä nykypuhekielessä. Aiempi tutkimus on siis keskittynyt joko sananmuodostukseen, sanojen esiintymiskontekstiin tai niiden funktioihin. Uudissanojen tuntemus on kuitenkin vielä melko vähän tutkittu alue, joten omalle tutkimukselleni on tarvetta.

Kinnunen (2002) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan lukiolaisten vierassanojen tuntemusta sekä ilman minkäänlaista kontekstia että lauseyhteydessä. Hänen tutkimuksessaan kävi ilmi, että lukion ensimmäistä ja toista vuosikurssia käyneet opiskelijat tunsivat vierassanoja varsin hyvin. Konteksti saattoi vaikuttaa merkitysten hahmottamiseen sanasta riippuen joko positiivisesti tai negatiivisesti. Kinnusen tutkimuksesta poiketen vastaajat ovat omassa tutkimuksessani pohtineet suhdettaan yksittäisiin sanoihin ilman minkäänlaista kontekstia. On myös muistettava, että Kinnusen tutkimus keskittyy nimenomaan vierassanoihin, kun taas omani käsittelee uudissanoja laajemmin.

Sen sijaan eri-ikäisten kielenkäyttöön ja sanaston tuntemiseen pohjautuvaa tutkimusta on tehty melko laajasti. Oman tutkimukseni aiheeseen liittyen esimerkiksi Mulder ja Hulstijn (2011) ovat tutkineet hollantia äidinkielenään puhuvien 18-76 -vuotiaiden sanastoon liittyviä taitoja. Heidän tutkimuksensa mukaan sanaston tuntemus lisääntyisi iän myötä (Mulder & Hulstijn 2011: 484). Suomessa nuorten aikuisten sanamerkityksien hallintaa tutkineet Pajunen, Itkonen ja Vainio (2015: 173) saivat vastaavasti omasta tutkimuksestaan selville, että nuoret aikuiset tunsivat sanojen merkityksiä melko hyvin. Molempien tutkimusten tutkimusolosuhteet poikkeavat omistani niin paljon, että tuloksien vertailu ja rinnastaminen voi olla hankalaa. Mainituissa tutkimuksissa sanastosta on nimittäin poimittu mitä ilmeisimmin kielessä pitkään olleita sanoja, kun taas itse tarkastelen tässä työssä nimenomaan uudissanoja. Oman tutkimukseni voisikin nähdä sosiolingvistisen näkökulman lisäksi täydentävän myös sanastontutkimusta.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Uudissanat ja niiden muodostuminen

Kieli elää jatkuvassa muutoksessa. Ennen kuin kielessä tapahtuu suuria muutoksia, useat erilaiset variaatiot elävät rinnakkain. Variaatiot lähtevät leviämään innovaattoreiden kautta, jotka ovat useimmiten nuoria henkilöitä – usein kyseessä ovat nimenomaan nuoret naiset. (Mustanoja 2005: 164.) Toisin sanoen nuoret siis edistävät uuden kielellisen aineksen leviämistä. Tämä pätee myös sanaston uudistumiseen ja laajenemiseen, jota tarkastelen tässä tutkielmassa. Uudet sanat voivat kuitenkin joissain harvoissa tapauksissa lähteä leviämään vain yhden henkilön kielenkäytöstä: jos jotain tiettyä uutta sanaa käyttävä henkilö on esimerkiksi paljon esillä mediassa, häntä ihannoivat voivat alkaa jäljitellä hänen puheessaan esiintyviä ilmaisuja (Van Herk 2012: 63).

Tarpeettomiksi muuttuneet sanat voivat kadota kielestä kokonaan tai saada uusia merkityksiä. Kieleen kuitenkin myös syntyy koko ajan uutta sanastoa. Tietoisesti luotuja tai muuten hiljattain kieleen ilmestyneitä uusia sanoja, joilla on ainakin jossain määrin vakiintunut merkitys, kutsutaan uudissanoiksi. (Eronen 2007: 23.) Uusia sanoja syntyy päivittäin, ja osa niistä voi olla vain hyvin rajatun joukon käytössä.

Uusia sanoja syntyy johtamalla, sanaliittojen avulla sekä lainaamalla muista kielistä. Uudismuodosteiksi kutsutaan sanoja, jotka ovat syntyneet joko lisäämällä sanan loppuun johdin tai liittämällä kaksi sanaa yhdyssanaksi. Suurin osa suomenkielisistä uudissanoista syntyy jälkimmäisellä tavalla. Toinen tapa uudissanojen syntymiseen on muista kielistä lainautuminen. Kun sana lainautuu suoraan tai suomen kielen äännejärjestelmään mukautettuna, puhutaan vierassanasta. Käännöslainat on puolestaan käännetty sananmukaisesti alkuperäiskielestä. Suurin osa suomen kielen lainasanoista tulee englannin kielestä. Lisäksi on olemassa lyhennesanoja, jolloin alkuperäinen sana lyhenee esimerkiksi lopusta tai alusta. Sanasto voi muuttua myös siten, että vanhoille ja tutuille sanoille tulee uusia merkityksiä, jolloin puhutaan uusiosanoista. Vanhan sanan perusmerkitystä voidaan esimerkiksi alkaa ensin käyttää kuvainnollisesti, mistä johtuen sanan merkitys laajentuu ja syntyy kokonaan uusi merkitys. (Eronen 2007: 23-25, 31.) Kyselyyn olen ottanut mukaan kaksi uusiosanaa: *iterointi* ja *vatuloida*. Tässä tutkimuksessa käsittelen ainoastaan näiden sanojen uusia merkityksiä poliittisessa kontekstissa. Nämä selitykset ovat luettavissa liitteestä 2.

Tarkastelen tutkimuksessani uudissanojen tuttuutta myös sanan alkuperän näkökulmasta. Olen jaotellut sanat uudismuodosteisiin (19 kpl, esim. *vieraannuttaja* ja *hipaisukortti*), lainasanoihin (25 kpl, esim. *bitcoin* ja *nakukakku*) ja lyhennesanoihin (4 kpl, esim. *muttura*). Tämän lisäksi mukana on

kaksi jo aiemmin mainittua uusiosanaa. Tällainen sanojen kategorisoiminen osoittautui kuitenkin yllättävän hankalaksi, ja joidenkin sanojen etymologia saattoi antaa viitteitä kuulumisesta useampaan eri ryhmään. Analyysia tehdessäni olen kuitenkin huomionut vain yhden ryhmän kunkin sanan kohdalla. Käyttämäni sanojen luokittelu on nähtävissä liitteestä 2.

2.2 Eri-ikäisten kielenkäyttö

Siinä missä kieli kokee hitaita muutoksia yleisellä tasolla, myös yksilön kielessä tapahtuu muutoksia hänen ikääntyessään (Mustanoja 2005: 165). Kieli elää yhdessä kielenkäyttäjän kanssa. Jos esimerkiksi vuorovaikutusympäristömme vaihtuu, kielenkäyttömme mukautuu uuteen tilanteeseen (Siitonen & Kurki 2010: 45). Koska vuorovaikutusympäristömme vaikuttaa kielenkäyttöömme, on vain luonnollista, että eri-ikäisten kieli poikkeaa jossain määrin toisistaan. Esimerkiksi seuralla ja kontekstilla on suuri merkitys kielellisiin valintoihin, kuten käytettyyn sanastoon.

Uuden kielellisen aineksen omaksuminen on nuorilla nopeampaa. Myös vanhemmat ikäpolvet omaksuvat uutta, mutta heidän joukossaan omaksujien määrä kasvaa hiljalleen ajan myötä. (Van Herk 2012: 66.) Uusien sanojen näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että nuorison keskuudessa sanat leviävät laajemman joukkoon käyttöön huomattavasti nopeammin kuin vanhemmilla ihmisillä. Heikin kyllä ottavat uutta sanastoa haltuunsa, mutta eivät yhtä nopeasti kuin nuoret.

Nuorilla voidaan sanoa olevan aivan oma kielensä, sillä siinä on piirteitä, joita aikuisten puheessa ei juurikaan esiinny. Nuoret esimerkiksi käyttävät puheessaan melko paljon diskurssipartikkeleita sekä intensiteetti-ilmauksia, jotka eroavat aikuisten käyttämistä vastaavista ilmauksista. Heillä on myös omaa sanastoa, josta käytetään kansankielessä usein termiä slangi. Tämä sanasto on tyypillisesti melko lyhytikäistä. Nuoret tuntevat tällaista sanastoa hyvin, mutta slangisanaston käytöstä ei ole tehty juurikaan tutkimustyötä. Yksilöllinen vaihtelu on kuitenkin hyvin suurta. (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 29-31.) Nuoret edustavat tulevaisuutta ja sitä kautta muutosta. Tämän vuoksi heidän mahdollisesti poikkeava kielenkäyttönsä voidaan helposti vanhempien silmissä nähdä vääränlaisena, kun taas vanhempi sukupolvi puhuu tuttua ja turvallista kieltä. Esimerkiksi koodinvaihto on usein nuoriin yhdistetty kielellinen ilmiö. Nuorilla koodinvaihto nähdään negatiivisessa valossa, ja sitä voidaan pitää merkinä laiskuudesta tai välinpitämättömyydestä. Ilmiötä esiintyy myös vanhempien keskuudessa, mutta siihen suhtaudutaan paljon nopeammin. (Lanto 2013: 334-335.)

Kaikenikäisiin ihmisiin kohdistuu sosiaalinen paine käyttää tietynlaista kieltä. Esimerkiksi työelämän vaatimukset voivat pakottaa aikuisen käyttämään standardoitua kieltä (Van Herk 2012: 71).

Vaikka nuorison puhetapaa pidetään yleisesti ottaen slangimaisena, hekin vaihtavat rekisteriään tilanteen vaatimalla tavalla esimerkiksi asiallisemmaksi (Routarinne & Uusi-Hallilla 2008: 31). Kontekstin vaikutus kielenkäyttöön on siis iästä riippumatonta.

Vanhempien ihmisten puheessa heijastuvat usein ajan mukanaan tuomat elämänmuutokset sekä asioiden käsittely. Sanavalintojen tasolla tämä näkyy esimerkiksi omista vanhemmista puhuttaessa, kun *isästä* puhutaankin *isävainaana*. Ajan myötä aiemmin kipeiltä tuntuneista asioista saatetaan puhua humoristiseen sävyyn, kenties avoimemmin. Tarinointi kuuluu myös hyvin usein vanhempien ihmisten puheeseen. Mikäli häneltä kysytään esimerkiksi missä hän on käynyt koulua, lyhyen vastauksen sijaan hän saattaa kertoa vaadittua enemmän – kuten kuinka pitkä matka kouluun oli tai kuinka sinne kuljettiin. (Mustanoja 2005: 164.)

Murteellisuutta on myös tyypillisesti pidetty kiinteänä osana vanhemman sukupolven kielenkäyttöä. Murteet elävät vahvempana maaseudulla, jonne monien nykyään kaupungissa asuvien ikään-tyneiden ihmisten juuret johtavat. Tilanne voi kuitenkin muuttua lähivuosisikymmeninä, sillä yhä useammat nykyvanhukset ovat viettäneet enemmän aikaa kaupungeissa kuin maaseudulla, joten oletta-
mus murteellisen puhetavan ja iän suhteesta voi pian olla väärä. (Markkola 2003: 170.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Aineistonkeruumenetelmät ja aineiston kuvaus

Olen kerännyt tutkimusaineistoa kyselylomakkeen avulla. Koska tutkimukseni tavoitteena on ollut luoda mahdollisimman laaja katsaus eri-ikäisten uudissanojen tuntemuksesta, olen toteuttanut kyselyn verkossa. Olen jakanut tietoa kyselystä verkkoyhteisöissä, joissa on mukana eri-ikäisiä ihmisiä eri puolilta Suomea.

Kyselyssä on ollut mukana 50 suomen kielen uudissanaa, jotka olen kerännyt pääosin Kotimaisten kielten keskuksen vuosina 2010-2015 julkaisemilta Vuoden sanapöiminnöt -listoilta. Osan sanoista löysin muista aihetta käsittelevistä artikkeleista. Sanat olen valinnut melko mielivaltaisesti, mutta pyrkimyksenäni on ollut löytää sellaisia sanoja, jotka ovat esimerkiksi olleet tasapuolisesti esillä eri viestintämuodoissa. Näin mahdollisimman laaja yleisö on voinut kohdata kyselyn sanoja, enkä ole lähtökohtaisesti suosinut mitään tiettyä ryhmää.

Sanat olen jakanut viiteen eri aihepiiriin: viestintä ja teknologia, yhteiskunta, ruoka, elämäntyyli ja harrastukset sekä ihmiset ja ulkonäkö. Jotkin sanat voisivat kuulua useampaan kuin yhteen kategoriaan, mutta käsitelän niitä kuitenkin juuri tämän tietyn jaottelun pohjalta. Jaottelu on kokonaisuudessaan nähtävillä liitteessä 2. Aihepiirit ovat laajoja, ja niihin sisältyy monenlaisia yksittäisiä sanoja, mutta ne antavat kuitenkin suuntaa sanojen teemoista.

Vastaajat ovat arvioineet, kuinka hyvin he tietävät kunkin sanan merkityksen seuraavalla asteikolla: 1 = *en ole kuullut sanaa*, 2 = *olen kuullut sanan, mutta en tiedä sen merkitystä*, 3 = *olen kuullut sanan ja tiedän osittain sen merkityksen* ja 4 = *olen kuullut sanan ja tiedän sen merkityksen*. Olen tietoisesti jättänyt pois vastausvaihtoehdon ”*en ole kuullut sanaa, mutta luulen tietäväni sen merkityksen*”. Tätä olen tarkastellut lähemmin haastatteluiden avulla. Lisäksi vastaajia on myös pyydetty kertomaan, mistä he kuulevat uusia sanoja sekä kuvaamaan, kuinka helppoa heidän on ylipäättään tunnistaa uusia sanoja tai kuinka helposti ne jäävät heidän mieleensä. Vastaajat kuvasivat myös kyselyssä esiintyneiden sanojen käyttöönsä seuraavalla asteikolla: 1 = *en käytä sanaa koskaan*, 2 = *käytän sanaa harvoin*, 3 = *käytän sanaa silloin tällöin* ja 4 = *käytän sanaa usein*.

Kyselyyn vastasi yhteensä arviolta hieman yli 200 henkilöä. Osa vastaajista oli kuitenkin jättänyt kyselyn kesken, minkä vuoksi tein karsintaa rajatakseni tutkimusaineiston. Edellytyksenä tutkimusaineistoon sisällyttämiseksi pidin sitä, että sanojen tuttuutta ja niiden käyttöä koskeviin numeroasteikkokysymyksiin oli vastattu kokonaisuudessaan – avokysymykset eivät olleet pakollisia. Lopulliseen tutkimusaineistoon otin mukaan 175 henkilön vastaukset. Nämä osallistujat olivat iältään 15-

69 -vuotiaita. Ikäjakauma oli muuten melko tasainen, mutta 21-25 -vuotiaat olivat vastanneet kyselyyn erityisen innokkaasti (33 % vastaajista).

Kyselyn lisäksi olen haastatellut neljää kyselyyn vastannutta tarkemmin. Haastattelujen avulla olen pyrkinyt syventämään kyselyssä saamiini tietoja. Lisäksi olen haastattelujen kautta hieman kirjoittanut sitä, kuinka hyvin vastaajat ovat osanneet arvioida omaa tietämystään sanojen suhteen. Toisin sanoen olen pyytänyt haastateltavia selittämään kyselyssä esiintyneitä sanoja ja verrannut heidän selityksiään heidän aiempiin vastauksiinsa. Selitettävät sanat eivät ole olleet samoja jokaiselle, vaan olen poiminut kyselyn sanoja satunnaisesti siten, että haastateltavat ovat selittäneet sekä heille tuttuja että vieraita sanoja. Haastattelun lopuksi haastateltava on voinut vielä nostaa esiin sellaisia kyselyssä esiintyneitä sanoja, jotka ovat olleet hänelle vieraita ja joiden merkityksiä hän haluaisi pohtia yhteisesti.

Haastateltavat olivat iältään 16-, 47-, 67- ja 69-vuotiaita. 67- ja 69-vuotiaat olen haastatellut samanaikaisesti, 16- ja 47-vuotiaat olivat haastattelutilanteissa yksin. Tarkoitukseni oli alun perin toteuttaa kaikki haastattelut yksilöhaastatteluina. Päätin kuitenkin haastatella 67- ja 69-vuotiaita yhtä aikaa paitsi omien aikataulujeni takia, myös siksi, että juuri ennen haastattelua he vaikuttivat hieman hermostuneilta heille entuudestaan tuntemattoman tilanteen vuoksi. Arvelin, että tämä voisi vaikuttaa heidän vastauksiinsa, joten luodakseni mahdollisimman rennon ja luonnollisen ilmapiirin keskustelin heidän kanssaan yhtäaikaisesti – näin he saivat myös tukea toisiltaan.

Haastattelutilanne on edennyt puolistrukturoituna kunkin vastaajan kyselyssä antamien vastausten sekä haastateltavilta itseltään nousseiden ajatusten perusteella. Sanojen selittämisen lisäksi pyytänyt jokaista haastateltavaa kuvaamaan kyselyn herättämiä tunteita ja ajatuksia sekä kertomaan tilanteista, jolloin hän joko kuulee tai käyttää uudissanoja.

Kun lainaan vastaajia analyysivaiheessa, viittauskoodissa oleva kirjain viittaa haastatteluun (H) tai kyselyyn (K) ja numero kertoo iän. Haastateltavista on kerrottu heidän tarkka ikänsä. Kyselyyn vastanneiden iät on jaoteltu viiden vuoden välein (esim. 26-30), jolloin iän kohdalle on merkitty tuo ikäväli.

3.2 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on luoda ymmärrystä jonkin ilmiön luonteesta. Tarkastelun kohteena on kokonaisuus, jolloin tilastollisesta lähestymistavasta poiketen myös tehdyistä tulkinnoista poikkeavat havainnot on selvitettävä siten, ettei synny ristiriitaisuuksia. (Alasuutari 2011: 38.) Olen kerännyt tutkimusaineistoni kyselylomakkeella, ja osallistujieni antamat vastaukset ovat sanojen tuttuuden ja niiden käytön osalta numeromuodossa. Teen kyllä näiden lukujen pohjalta yleistyksiä

esimerkiksi aihepiirin vaikutuksesta sanojen tuttuuteen eri ikäryhmissä, mutta huomioin myös mahdolliset poikkeukset ja pohdin syitä niiden taustalla. Esittämäni yleistykset eivät ole absoluuttisia to- tuuksia vaan suuntaa antavia linjauksia.

Tutkimusaineistoa tarkasteltaessa on tärkeää keskittyä vain tutkimuksen kannalta olennaisiin asioihin. Analyysin yhteydessä aineistosta voi nousta esiin monenlaista tietoa, mutta kaikki ei välttämättä ole relevanttia kyseisessä tutkimuksessa. Tarkoitukseen sopivan teoreettis-metodologisen näkökulman valinta auttaa hallitsemaan laajaakin aineistoa ja löytämään sieltä tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa. (Alasuutari 2011: 40.) Myös omasta aineistostani on löytynyt monia kiinnostavia näkökulmia uudissanon tarkasteluun, mutta tutkimuskysymysteni puitteissa olen joutunut rajaamaan monia mielenkiintoisia huomioita analyysin ulkopuolelle.

Lähestyn tutkimusaineistoa sisällönanalyysin keinoin. Tällöin aineistosta tehdään havaintoja, jotka nostetaan erilleen muusta aineistosta, minkä jälkeen niitä lähdetään tarkastelemaan täsmällisemmin. Omassa tutkimuksessani olen luokitellut ja teemoitellut havaintojani, eli tarkastellut eri ilmiöiden määrällistä esiintymistä aineistossa ja mitä näistä ilmiöistä on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 92-93.)

4 ANALYYSI

Tässä luvussa käyn läpi aineistosta tekemiäni havaintoja. Luon ensin lyhyen yleiskatsauksen vastaajien uudissanojen tuntemuksesta, minkä jälkeen lähdän erittelemään tuloksia tarkemmin. Sisällönanalyysille tyypillisesti olen teemoitellut tekemiäni havaintoja (Tuomi & Sarajärvi 2009: 93) ja tarkastelen tuloksia sanojen aihepiirin ja alkuperän näkökulmasta. Lisäksi käsittelen sitä, kuinka haastateltavat lähtivät lähestymään heille vieraiden uudissanojen merkityksiä, sekä kuinka kaikki osallistujat kertoivat käyttävänsä uudissanoja.

4.1 Uudissanojen tuntemus

Yksilöllinen vaihtelu uudissanojen tuntemuksessa oli hyvin suurta. Jokaisessa ikäryhmässä oli henkilöitä, jotka tunsivat uutta sanastoa kauttaaltaan erittäin hyvin, mutta myös heitä, joiden tietämys oli selvästi heikompaa ja keskittynyt esimerkiksi tiettyihin aihepiireihin. Erityisen suurta hajontaa oli yli 50-vuotiaiden keskuudessa, nuoremmissa ikäryhmissä hajontaa oli vähäisempää. Yli 40-vuotiaat vastaajat alkoivat selvästi suosia ääripäävastauksia *en ole kuullut sanaa* ja *tiedän sanan merkityksen täysin*. Kaikenikäiset vastaajat kokivat itse kuitenkin hallitsevansa uudissanastoa melko hyvin, erityisesti kontekstissa, kuten esimerkistä 1 voidaan huomata. Joskin jokaisesta ikäryhmästä löytyi myös sellaisia vastaajia, jotka kokivat uudissanat hankaliksi (ks. esim. 9).

Esimerkki 1: – – sanat jää helposti mieleen ja niiden merkitys tulee yleensä ilmi kun näkee/kuulee missä yhteydessä sanaa käytetään. (K15-20)

Uudissanoja kuultiin useimmiten muiden ihmisten puheesta. Monet vastaajat yksilöivät uudissanojen käytön nimenomaan nuorison kieleen. Tämän lisäksi muutama yksittäinen vastaaja käytti ilmaisua puhekieli viitatessaan vuorovaikutukseen muiden kanssa. Toinen merkittävä lähde uusien sanojen oppimiselle on sosiaalinen media, esimerkiksi Facebook mainittiin useasti. Myös tv:stä ja radiosta kuultiin uusia sanoja muun muassa uutisoinnin kautta.

Uudet sanat eivät jää heti mieleen tai niiden merkitys ei aukene täysin. Tämän vuoksi toisto on hyvin tärkeää. Esimerkistä 2 käy ilmi, että kyseiselle vastaajalle sanan frekventtiys vaikuttaa suuresti hänen uudissanojen omaksumiseensa. Samankaltaisia viitteitä oli myös monen muun vastaajan vastauksissa.

Esimerkki 2: Riippuu sanasta – jos sitä ruvetaan käyttämään paljon ympärilläni, sen merkitys alkaa aueta enemmän. Tällöin ne jäävät myös helposti mieleeni. (K56-60)

Sanaan liittyvä tunneside voi myös auttaa sanojen merkityksen muistamisessa. Monet vastaajista kertoivat, että omaan elämään liittyvät sanat jäivät muita helpommin mieleen. Vastaavasti sellaiset sanat, joilla ei ollut yhteyttä omaan elämään, saattoivat jäädä pidemmäksi aikaa tuntemattomiksi (ks. esim. 3). Esimerkissä 4 vastaaja tuo myös esille sanojen käyttökelpoisuuden. Uudissanat syntyvät usein nimenomaan johonkin tarpeeseen (Eronen 2007: 23), mutta tuo tarve ei välttämättä kosketa kaikkia. Kyseisessä esimerkissä vastaaja ei ilmeisesti tarvitse omassa elämässään pääministeri Juha Sipilän julkisuuteen tuomia termejä, mutta kyselyssäkin esiintyneet sanat *vatuloida* ja *ite-rointi* ovat esimerkiksi poliittisen keskustelun yhteydessä hyvinkin käyttökelpoisia.

Esimerkki 3: Mutta jos sanat eivät kuulu ns. kategoriaani (mutturat sun muut) niin silloin yleensä unohdan sanat. (K21-25)

Esimerkki 4: Järkevät ja käyttökelpoiset sanat jäävät mieleen ja käyttöön. Elämäni millään tavalla liittymättömät sanat (esim. Sipilän kaikenkarvaiset sanonnat) eivät juurikaan kiinnosta. (K21-25)

Joidenkin sanojen tuttuus voidaan selittää juuri sillä, että sanan tarkoite on kiinteästi yhteydessä vastaajan elämään. Esimerkiksi yli 40-vuotiaille sanat *bonusäiti* ja *uusmummo* olivat tutumpia kuin heitä nuoremmille. Kenties monet heistä ovat osa uusioperhettä, joten myös nämä kyseiset termit ovat heille tuttuja sen vuoksi. Oma elämänpiiri saattaa auttaa myös tuntemattomien sanojen merkitysten etsimisessä. Eräs haastateltavista on usein tekemisissä maahanmuuttajien kanssa, joten hän kykeni yhdistämään hänelle vieraan sanan *ankkurilapsi* maahanmuuttoon. Käsittelen vieraiden sanojen merkityksien lähestymistä tarkemmin luvussa 4.2.

Myös esimerkiksi sanojen humoristisuus tai niiden yllättävät merkitykset saattavat auttaa sanan mieleen jäämistä. Tekemissäni haastatteluissa esimerkiksi sana *nyksä* (nykyinen puoliso) sai haastateltavat nauramaan, kun he tajusivat sanan yhteyden heille entuudestaan tuttuun sanaan *eksä* (entinen puoliso). Tällainen kielellinen leikkely voi toimia apukeinona sanan muistamisessa, kun sanasta jää itse sanan ja merkityksen lisäksi tunnejälki, kuten esimerkeissä 5 ja 6 todetaan. Tämä pätee kaikissa ikäluokissa.

Esimerkki 5: Jäävät mieleen, koska ovat hauskalla tavalla erilaisia. (K15-20)

Esimerkki 6: Jos se on hauska sana tai liittyy jotenkin ajankohtaisaiheisiin, ne jäävät mieleen. (K36-40)

Kieli koettiin melko vahvasti sukupolvisidonnaiseksi asiaksi. Esimerkissä 8 eräs haastateltavista kertoo, että oman ikäisessä seurassa vieraita sanoja ei kuule yhtä usein. Esimerkit 7, 9 ja 10 taas viittaavat siihen, kuinka jokaisella ikäryhmällä on oma tyypillinen sanastonsa, jolloin nuoremman sukupolven käyttämät sanat saattavat jäädä vieraiksi. Vastaavasti 16-vuotias haastateltava koki hie-man huvittavaksi, että kyselyn sanoja oli käyty läpi myös yli 60-vuotiaiden kanssa. Hän alkoi nauraa

ajatukselle, että yli 60-vuotias selittäisi sanaa *twerkata*. Tämä voisi johtua siitä, että kyseistä tanssityyliä ei helposti yhdistetä hieman vanhempiin ihmisiin. Itse sanojen lisäksi voisi siis kenties olettaa, että myös jotkin tarkoitteet ovat tietyllä tapaa sukupolvisidonnaisia.

Esimerkki 7: mut mul ois sitten jos tehtäis tämmönen juttu, kysely jostain vanhoista asioista niin mul ois paljon semmosia mitä nuoriso ei taas tietäis. (H69)

Esimerkki 8: mutta työelämässä nyt varmaan aika lailla tulee kuitenkin sellasia sanoja mitä ymmärtää. on oman ikästä porukkaa, ne varmaan käyttää samanlaisia sanoja. (H47)

Esimerkki 9: Puhukaa suomea, mitä koulussa ja kotona on opetettu 70-luvulla. Nykyään kaikki sanat on ainakin minulle sellaisia sanahirviöitä! (K41-45)

Esimerkki 10: Joskus joutuu pyytämään ”vanhus-teini-vanhus” sanakirjaa ja jopa rautalangasta vääntämistä... (K36-40)

Kielen uudistuminen ja uudet sanat liitettiin siis ensisijaisesti nuorten puheeseen. Monet vastaajista kertoivat kuulevansa uusia sanoja erityisesti nuorten suusta tai omalta jälkikasvultaan. Vanhemmat vastaajat pitivät uudissanojen käyttöä modernina, ja he saattoivat kokea omasta tietämyksestään ylpeyttä. Haastattelun aikana tämä saattoi ilmetä esimerkiksi toistamalla painokkaasti muodikkaina pidettyä ilmausta (kts. esim. 11), innostuneilla ja painokkailla sanavalinnoilla kuten *vau* tai *noniin* tai kertomalla vielä oikean selityksen jälkeen lisää asiasta.

Esimerkki 11: no nyttten kun on tämä maahanmuutto niin in. in. in. in. (H47)

Ohessa on vielä ikäryhmittäin taulukoituna tutuimmat (Taulukko 1) ja vieraimmat sanat (Taulukko 2). Listoja vertailemalla voidaan huomata, että monet sanat toistuvat jokaisen ikäryhmän listoilla sekä tutuissa että vieraisissa sanoissa. Jokaisessa ikäryhmässä listoilla on myös sanoja, jotka eivät toistu muiden ikäryhmien listoilla.

Taulukko 1. Tutuimmat sanat ikäryhmittäin (keskiarvot).

Tutuimmat sanat	15-30 -vuotiaat		31-50 -vuotiaat		Yli 50-vuotiaat	
	1. selfiekeppi somettaa	4,00	1. twiitata	3,95	1. kuvakaappaus somettaa	3,76
2. emoji hashtag	3,99	2. chillata	3,92	2. joukkorahoitus trolli	3,67	
3. chillata	3,98	3. kuvakaappaus selfiekeppi somettaa	3,97	3. selfiekeppi	3,62	
4. kuvakaappaus twiitata	3,97	4. superfood	3,88	4. chillata hifistellä	3,52	
5. twerkata	3,89	5. hifistellä	3,86	5. nyhtöpossu	3,57	

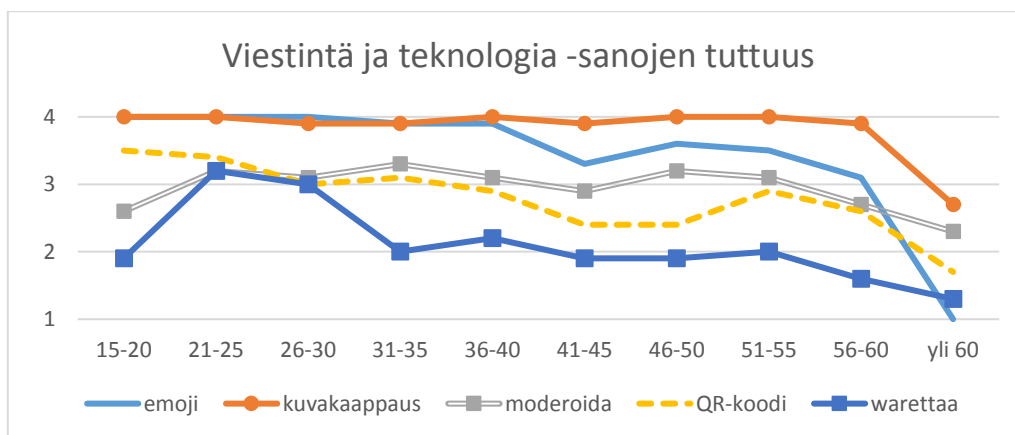
Taulukko 2. Vieraimmat sanat ikäryhmittäin (keskiarvot).

Vieraimmat sanat	15-30 -vuotiaat		31-50 -vuotiaat		Yli 50-vuotiaat	
	1. gluttaus	1,09	1. gluttaus	1,25	1. gluttaus	1,14
2. ankkurilapsi	1,29	2. muttura	1,32	2. muttura	1,29	
3. curling-vanhus	1,37	3. taskuhirviö	1,51	3. curling-vanhus	1,62	
4. muttura	1,45	4. iterointi	1,83	4. taskuhirviö warettaa älytaulu	1,76	
5. bonusäiti iterointi	1,60	5. ankkurilapsi änkkäri	1,86	5. ankkurilapsi	1,95	

Listoilla toistuvat sanat antavat siis kenties viitteitä siitä, minkälaiset tarkoitteet ovat läsnä eri-ikäisten ihmisten elämässä ja millaiset taas ovat hieman vieraampia. Aina vieras sana ei kylläkään tarkoita sitä, että itse tarkoite olisi tuntematon. Esimerkiksi haastatteluissa kävi ilmi, että sana *muttura* oli kaikille vieras, mutta sanan selityksen kuultuaan he kertoivat tietävänsä sen tarkoitteen – kyse olikin vain siitä, että sanaa ja tarkoitetta ei osattu yhdistää toisiinsa. Tutuimpien sanojen lista tarjoaa lisäksi mahdollisuuden tutkia erilaisten sanojen leviämistä nuorista innovaattoreista vanhimpiin kielenkäyttäjiin. Esimerkiksi viestintään ja teknologiaan liittyvien sanojen tuttuus kaikissa ikäryhmissä kertoo kenties teknologian roolista nykypäivän yhteiskunnassa.

4.1.1 Aihepiirin vaikutus

Seuraavaksi vertailen eri-ikäisten vastausten keskiarvoja sanojen tuttuudessa, ja vertaan niitä sanojen aihepiireihin. Havainnollistan mahdollisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä kaavioiden avulla, joihin olen aihepiireittäin nostanut muutamia esimerkkisanoja. Esimerkkisanat olen valinnut sen perusteella, että ne ovat joko kuvanneet osuvasti yleistä linjaa tai vastaavasti tuoneet esiin jonkin mielenkiintoisen poikkeuksen.

Kuvio 1. Viestintä ja teknologia -sanojen tuttuus.

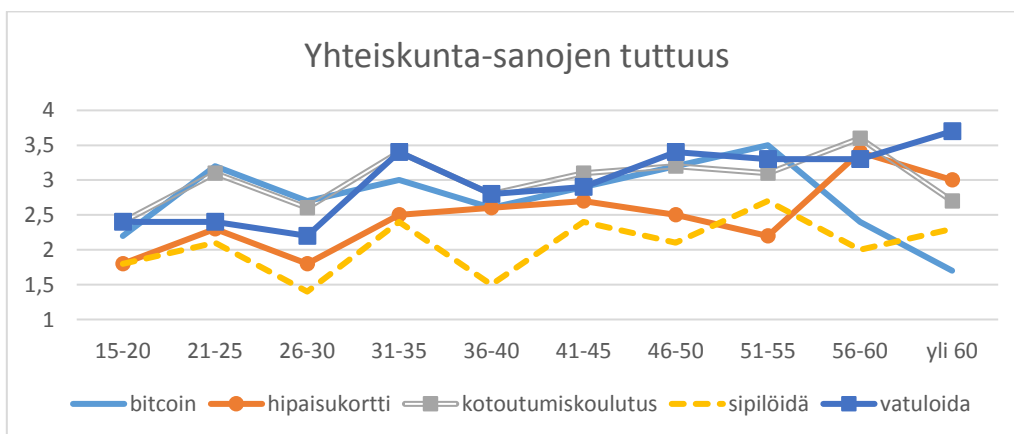
Viestintään ja teknologiaan liittyvät sanat olivat tutumpia nuorille vastaajille. Taulukosta 1 esimerkiksi huomaa, että lähes kaikki 15-30 -vuotiaat vastaajat ovat tietäneet sanojen *emoji* ja *hashtag* merkitykset, mutta sanat eivät esiinny vanhempien listoilla. Vanhempien ryhmien listoilla näkyy kyllä aihepiirin sanoja, mutta keskiarvot ovat pienempiä kuin nuorimman ryhmän kohdalla.

Kuviossa 1 näkyvät joidenkin viestintä ja teknologia -luokkaan kuuluvien sanojen tuttuuskeskiarvot ikäryhmittäin. Suurin osa nuorista vastaajista kertoi tietävänsä vähintään osittain aihepiirin sanojen merkitykset. Iän kasvaessa sanat käyvät kuitenkin vieraimmiksi, kunnes 60 ikävuoden tienoilla sanoja ei olla kuultu tai niiden merkityksiä ei tiedetä. Kuviossa 1 esillä olevat sanat *moderoida* ja *kuvakaappaus* ovat muihin sanoihin verrattuna tutumpia yli 60-vuotiaille, mutta haastatteluissa kävi ilmi, vanhimmat haastateltavat eivät tieneet kyseisten sanojen oikeita merkityksiä.

Sanat *moderoida* ja *warettaa* eivät olleet kaikkein nuorimmille vastaajille yhtä tuttuja kuin aihepiirin muut sanat. Sana *warettaa* oli melko vieras sana myös muille ikäryhmille lukuun ottamatta 20-30 -vuotiaita. Tämän ikäisten keskuudessa tällainen ohjelmien laitton lataaminen on ehkä tutumpaa kuin muilla. Samaten verkkokeskusteluiden valvonta eli moderointi voi kenties olla nuorimmille vastaajille melko vierasta, mutta heitä vanhemmat saattavat jo olla ilmiön kanssa tekemisissä. Siinä missä *warettaa* on tuttu vain tietyn ikäryhmän keskuudessa, sanan *moderoida* merkitys on melko hyvin tiedossa noin viiteenkymmeneen ikävuoteen saakka, mikä kertoo ilmiön olevan laajemmin tunnettu kuin esimerkiksi warettaminen.

Vanhemmille vastaajille viestintään ja teknologiaan liittyvä sanasto ei ollut kovin tuttua. Muuttamat vastaajat kertoivat, että he eivät käytä älylaitteita juuri ollenkaan tai että niiden käyttö on vähäistä. Aiheeseen liittyvä sanasto jääkin tuntemattomaksi, jos mitään kosketuspintaa asiaan ei ole. Esimerkissä 12 haastateltava peilaa omaa tietämättömyyttään aihepiirin sanojen suhteen juuri tähän.

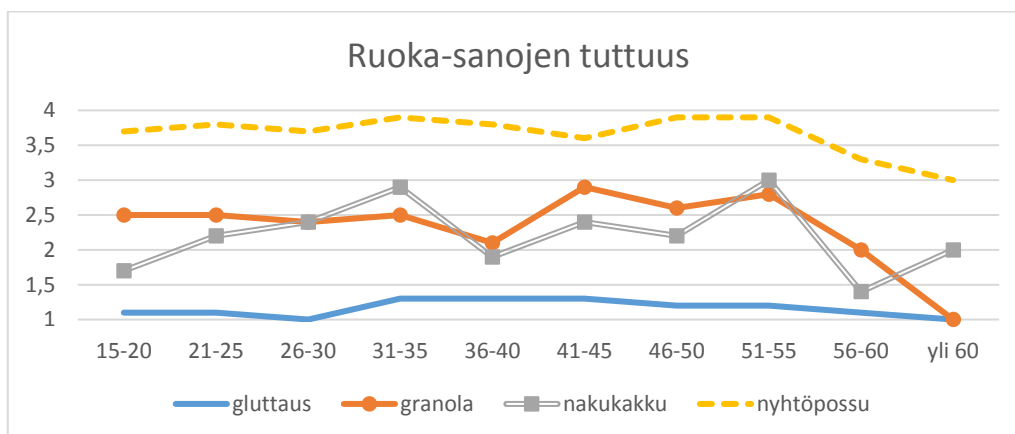
Esimerkki 12: ja tietokoneen kanssa jotka pelaa jatkuvasti niin nehan tietää varmasti niitä sanoja. meikä-läinen kun ei oo koskenukaan tietokoneeseen muuta kun mitä on kantanu sisälle. (H69)

Kuvio 2. Yhteiskunta-sanojen tuttuus.

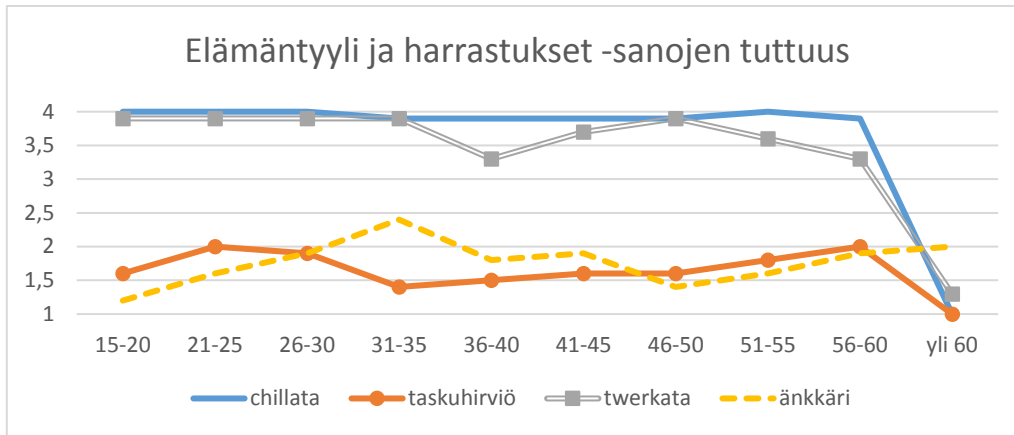
Sen sijaan yhteiskunnallinen sanasto oli hieman vanhemmille tutumpaa. Huomionarvoista on erityisesti se, että myös kaikista vanhimmat vastaajat tunsivat aihepiiriin liittyviä sanoja melko hyvin muihin aihepiireihin verrattuna. Nuorempien vastaajien keskuudessa hajonta oli hyvin suurta: alle 30-vuotiaiden joukossa oli kyllä paljon vastaajia, jotka tunsivat erittäin hyvin esimerkiksi politiikkaan liittyvää sanastoa, mutta toisille se oli aivan vierasta. Erityisesti nuorten kiinnostus yhteiskunnallisia aiheita kohtaan näyttäisi kyselyn vastausten perusteella olevan hyvin vaihtelevaa. Yhteiskuntaan liittyvissä sanoissa vastaajat valitsivat muita aihepiirejä useammin vaihtoehdon *olen kuullut sanan, mutta en tiedä sen merkitystä*. Tämä kertoo kenties siitä, että esimerkiksi politiikkaan liittyviä uutisia saatetaan seurata ja siten sanat ovat tuttuja, mutta sanojen tarkoitteista ei aina oteta selvää.

Erityisesti sana *vatuloida* on selvästi tutumpi kolmenkymmenen ikävuoden jälkeen. Sama pätee sanaan *sipilöidä*, joskin vastausten keskiarvot ovat matalampia kuin sanan *vatuloida* kohdalla. Vaikka monet aihepiirin sanoista olivat vieraampia 36-40 -vuotiaille, yli 30-vuotiaiden vastausten keskiarvot pysyvät muuten melko lähellä toisiaan. Kyselyn vastausten perusteella on vaikea sanoa syytä tälle poikkeamalle, ja onkin mahdollista, että vastaajien joukkoon on vain sattunut juuri sellaisia yksilöitä, joille kyseiset sanat eivät ole niin tuttuja.

Kuvio 3. Ruoka-sanojen tuttuus.

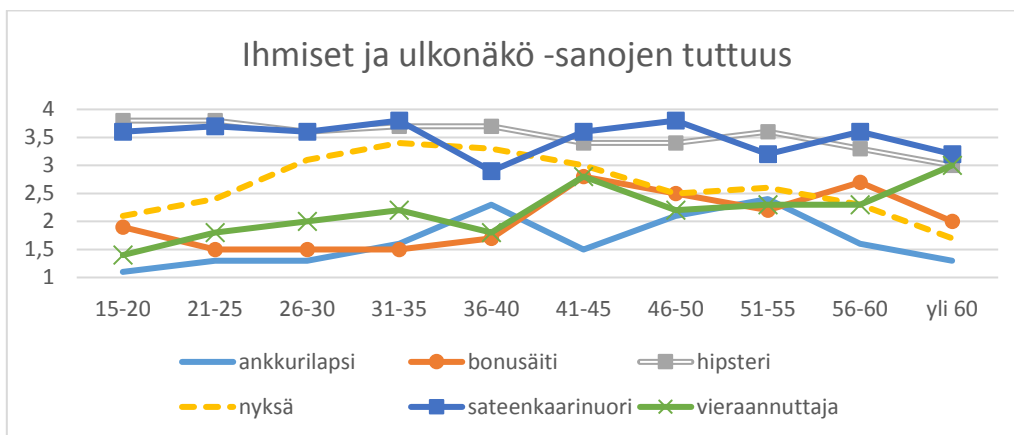
Ruokasanasto oli pääsääntöisesti yhtä tuttua eri ikäryhmissä. Sanat saattoivat olla joko tuttuja tai vieraita, mutta eri-ikäisten vastausten keskiarvot eivät siltikään poikenneet kovin paljon toisistaan, kuten sanoista *nyhtöpossu* ja *gluttaus* voidaan huomata kuviossa 3. Sana *nakukakku* ja myöskin jossain määrin *granola* olivat poikkeus. Näiden sanojen tuttuutta voidaankin kenties selittää vastaajien omilla mielenkiinnonkohteilla ja tarkoitteen merkityksellä hänen omassa elämässään: esimerkiksi sanan *nakukakku* merkitys on todennäköisesti tuttu, mikäli harrastaa leivontaa.

Kuvio 4. Elämäntyyli ja harrastukset -sanojen tuttuus.

Elämäntyyli ja harrastukset -kategoriassa sanojen tuttuus jakautui melko lailla samalla tavalla kuin ruokasanastossa. Toiset sanat saattoivat olla hyvinkin tuttuja iästä riippumatta, kun taas toiset olivat vastaavasti vieraita. Sanojen *chillata* ja *twerkata* yleistä tuttuutta voitaneen selittää niiden esiintymisfrekvenssillä: kun sanaa kuulee käytettävän usein, se tulee tutummaksi. Esimerkiksi erityisesti nuoret vastaajat kertoivat käyttävänsä itse sanaa *chillata* keskimäärin *silloin tällöin*. Sanaa *twerkata* taas on viime aikoina käytetty hyvin paljon esimerkiksi eri medioissa.

Osa aihepiirin sanoista oli tutumpia tietyille ikäryhmille, mikä voi selittyä sillä, että kyseessä oleva ilmiö saattaa olla erityisen tuttu juuri tietyssä iässä. Esimerkiksi *taskuhirviö* ja *ännkäri* viittaavat molemmat ilmiöihin, jotka koskettavat tietyssä iässä olevia. *Pokémoneja* eli *taskuhirviöitä* älypuhelimillaan metsästävät ovat kenties juuri noin kaksikymmentävuotiaita, kun taas *ännkärien* eli *Angry Birds* -tuotteiden suurkuluttajia ovat nuoremmat lapset, jolloin myös heidän vanhempansa ja mahdollisesti isovanhemmatkin tulevat tutuiksi termin kanssa. Sama pätee myös sanaan *taskuhirviö*, sillä sana on noin 50-60 –vuotiaille yhtä tuttu kuin noin 20-vuotiaille – toisin sanoen voidaan olettaa, että myös *Pokémon*-pelaajien vanhemmat tuntevat kyseisen ilmiön ja sitä kautta myös sanan *taskuhirviö*.

Kuvio 5. Ihmiset ja ulkonäkö -sanojen tuttuus.

Ihmiset ja ulkonäkö -aihepiirin sanoissa vaihtelu oli myös melko suurta. Toisaalta joidenkin sanojen tuttuudessa on jälleen nähtävissä mahdollinen yhteys vastaajan omaan elämäntilanteeseen. Esimerkiksi sanat *bonusäiti* ja *vieraannuttaja* olivat tutumpia yli 40-vuotiaiden keskuudessa, jolloin uusioperheet ja avioerotilanteet ovat kenties hieman yleisempiä verrattuna nuorempiin ikäryhmiin. Sanasta *nyksä* tulee tutumpi noin 25 ikävuoden jälkeen, jolloin ehkä eletään jo hieman vakiintuneemmassa parisuhteessa, ja nykyiseen puolisoon viittaavalle sanalle on käyttöä. Sana *hipsteri* on ollut kielessä pitkään, ja sen esiintymisfrekvenssi on suuri paitsi eri medioissa myös erityisesti nuorten kielenkäytössä. Sana *sateenkaarinuori* oli kenties samoista syistä melko tuttu kaikissa ikäryhmissä, joskin 36-40 -vuotiaille sana on muita vieraampi, mille ei löydy muuta selitystä kuin yksilöllinen vaihtelu. Vastaavasti sana *ankkurilapsi* on ollut tutuin kyseiselle ikäryhmälle sekä 46-55 -vuotiaille, ja jälleen kerran asiaa voisi lähestyä yksilöllisten erojen kautta: vastaajien joukossa on saattanut olla juuri maahanmuuttoon perehtyneitä ihmisiä.

4.1.2 Sanan alkuperän vaikutus

Sanan tuntemisen kannalta ei ollut suurta merkitystä sillä, oliko kyseessä uudismuodoste vai lainasana. Sanan alkuperän sijasta aihepiirillä vaikuttaisi olevan huomattavasti suurempi merkitys. Suuri osa vastaajista koki kuitenkin englannin kielestä johdetut sanat helppoina ymmärtää, kuten esimerkeistä 13-15 voidaan huomata. Omat tulokseni ovat siis lainasanojen osalta samassa linjassa Kinnusen (2002: 21-22) tulosten kanssa, joiden mukaan lukioikäiset tunsivat englannin kielestä johdettujen sanojen merkityksiä melko hyvin. Tämä kuitenkin edellyttää riittävän hyvää vieraan kielen taitoa. Vanhimmat haastateltavat, jotka eivät osanneet englantia, kokivat sellaiset sanat kuin *downshiftaus* ja *hashtag* hankaliksi, eivätkä pystyneet yhdistämään näitä sanoja mihinkään.

Esimerkki 13: Yleensä helposti ne ymmärtää, jos ne on lähellä alkuperäistä joko suomalaista tai enkkulaista versioo. (K21-25)

Esimerkki 14: Englannista johdettuja voi usein päätellä asiayhteydessä kuultuna. (K41-45)

Esimerkki 15: Jos esimerkiksi sana on johdettu englannista tm. tutusta kielestä ja sana on siten tuttu, on sana helpompi ymmärtää ja muistaa. (K21-25)

Suomenkielisten sanojen pohjalta rakentuneiden uudismuodosteiden merkitysten selittäminen oli helpompaa erityisesti vanhimmille haastateltaville. Sanan eri osat saattoivat antaa vihjeitä merkityksestä, kun itse sana oli vieras. Esimerkiksi sanan *bonusäiti* merkitystä kysyttäessä haastateltavat pystyivät heti oivaltamaan, että sanan tarkoite on todennäköisesti äiti, jota määritellään jollain tavoin.

Yli 60-vuotiaat haastateltavat ajattelivat tosin bonus-etuliitteen viittaavan tehokkuuteen. Lyhenne-sanat sen sijaan osoittautuivat melko hankaliksi paitsi kyselyssä, myös haastatteluissa. Esimerkiksi kysyttäessä *mutturan* merkityksestä haastateltavat saattoivat kyllä mainita nutturan, mutta he siirtyivät saman tien jo seuraavaan ehdotukseen luottamatta omaan intuitioonsa (ks. esim. 16). Lyhenne-sanojen alkuperäisestä sanasta siis saattoi syntyä mielle yhtymiä, mutta ne sivuutettiin.

Esimerkki 16: muttura. kuulostaa joltain ruuvilta. mutterilta. ja nutturalta. tai sit siitä tulee mieleen kamelin se. [haastattelija ehdottaa kyttyrää] niih. (H16)

4.2 Itselle vieraiden uudissanojen merkitysten lähestyminen

Seuraavaksi käsittelen sitä, kuinka itselle vieraiden uudissanojen merkityksiä lähdettiin hakemaan. Tutkimuksessani olen havainnoinut asiaa erityisesti neljän haastattelun kautta, joiden aikana haastateltavat selittivät kyselyssä mukana olleita sanoja. Kyselylomakkeella kerätystä aineistosta voitiin kuitenkin jo päätellä joitain strategioita, joita vastaajat käyttävät kohdatessaan heille entuudestaan vieraan sanan. Monet vastaajat esimerkiksi kertoivat ottavansa selvää heille vieraiden sanojen merkityksistä Urbanin sanakirjan avulla tai kysymällä keskustelukumppanilta, mitä hän on tarkoittanut. Perheelliset kertoivat kyselevänsä paljon omilta lapsiltaan uusien sanojen merkityksiä.

Haastattelutilanteessa tällaiset strategiat olivat poissa käytöstä. Tällöin merkityksiä lähdettiin yleensä hakemaan sanojen fonologisen samankaltaisuuden kautta: mikäli kaksi sanaa kuulostivat äänne-teellisesti samanlaisilta, myös niiden merkitysten ajateltiin olevan lähellä toisiaan. Tämä keino ei ollut riippuvainen vastaajan iästä, vaan jokainen haastatteluun osallistuja käytti samaa tekniikkaa apunaan. Esimerkiksi sana *nyksä* toi sekä 16-vuotiaalle että 69-vuotiaalle mieleen Matti Nykäsen. Vanhimmat haastateltavat kuitenkin tekivät mietintäprosessia ääneen toistelemalla selitettävää sanaa useita kertoja, kun taas 16-vuotias saattoi pitää hetken tauon ja pohtia mahdollista merkitystä hiljaa mielessään. Vanhimmillä vastaajilla prosessi myös kesti ajallisesti pidempään – nuorelta haastateltavalta vastaus saattoi tulla vain parin sekunnin miettimisen jälkeen. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että kielellisen tiedon prosessointi hidastuu iän myötä (Mulder & Hulstijn 2011: 483). Samalta kuulostavat sanat saattoivat myös sekoittua keskenään. Esimerkiksi vanhemmille haastateltaville sana *trolli* toi mieleen trullin ja *suppailla* yhdistettiin shoppailuun. Samoin *hipsteri* yhdistettiin alushousuihin eikä ihmiseen, sillä yhden kirjaimen mukanaan tuomaa merkityseroa ei kenties huomattu ja toinen tarkoite saattoi olla toista tutumpi.

Aihepiiri saattoi myös joissain tapauksissa auttaa pääättelemään itselle vieraiden sanojen merkityksiä. Haastateltavat eivät esimerkiksi olleet aiemmin kuulleet sanaa *gluttaus*, eivätkä pystyneet

selittämään sitä millään lailla. Heti kun heille kertoi sanan liittyvän ruokaan, he osasivat kuitenkin yhdistää sanan gluteiinittomaan ruokavalioon.

Pelkkä yksittäinen osa sanasta saattoi herättää haastateltavien mielessä ajatuksia sanan mahdollisesta merkityksestä. 16-vuotias haastateltava ei tuntenut sanaa *downshiftaus*, ja hänen ensimmäinen ajatuksensa sanan merkityksestä oli jotain tietokoneisiin liittyvää. Haastateltava käyttää paljon tietokoneita, joten alkuperäinen sana toi hänelle mahdollisesti mieleen tietokoneen Shift-nappulan. 47-vuotias haastateltava taas tarjosi saman sanan merkitykseksi alakuloisuutta, joten hän oli kenties lähtenyt hakemaan merkitystä englanninkielisen down-sanan kautta.

4.3 Uudissanojen käyttö

Kyselyssä esiintyneet sanat näyttivät tulevan suhteellisen hitaasti vastaajien käyttöön: vaikka osa vastaajista tunsi uudissanaja erittäin hyvin, he eivät silti käyttäneet niitä itse. Moni vastaajista kertoi käyttävänsä kyselyn sanoja joko *ei koskaan* tai *harvoin*. Taulukossa 3 näkyvät käytetyimmät sanat ikäryhmittäin. Sitä katsomalla voidaan huomata, että vain muutamien sanojen keskiarvot yltyvät suurin piirtein vastausta *käytän sanaa silloin tällöin* vastaavaan arvoon 3,00. Nuorimpien vastaajien keskiarvot sanojen käytössä olivat muita korkeampia, joten tällä perusteella heidän voisi sanoa ottavan uudissanaja käyttöönsä nopeimmin, ja sama on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa (Van Herk 2012: 66). 31-50 -vuotiaat raportoivat kylläkin käyttävänsä sanaa *kuvakaappaus* hieman useammin kuin nuorin ikäryhmä. Yli 50-vuotiailla uudissanat tulivat selvästi harvemmin käyttöön, minkä voi huomata myös taulukon 3 arvoja tarkastelemalla.

Taulukko 3. Käytetyimmät sanat ikäryhmittäin (keskiarvot).

Käytetyimmät sanat	15-30 -vuotiaat		31-50 -vuotiaat		Yli 50-vuotiaat	
	1. kuvakaappaus	3,06	1. kuvakaappaus	3,08	1. nyhtöpossu kuvakaappaus	2,71
	2. somettaa	2,96	2. somettaa	2,95	2. somettaa	2,67
	3. hashtag	2,94	3. nyhtöpossu	2,64	3. hifistellä	2,48
	4. emoji	2,87	4. hifistellä	2,54	4. superfood	2,38
	5. chillata	2,73	5. superfood	2,44	5. selfiekeppi	2,33

Yleisesti ottaen näyttäisi siltä, että mikäli tuntee hyvin paljon uutta sanastoa, sitä myös otettaisiin ahkerammin käyttöön – esimerkiksi nuorimmalle ikäryhmälle uudissanat olivat melko tuttuja, ja he myös käyttivät niitä eniten. Tätä väitettä tukee myös ajatus nuorista innovaattoreina, jotka tuntevat

hyvin uutta sanastoa ja ottavat sitä ensimmäisinä käyttöönsä (Mustanoja 2005: 164). Toisaalta jokaisessa ikäryhmässä oli myös sellaisia vastaajia, jotka tunsivat hyvin sanojen merkityksiä, mutta eivät siirtäneet niitä omaan kielenkäyttöön. Vastaajien mukaan sanat siirtyvät käyttöön, kun niitä kuulee ensin riittävän usein muiden käytössä eli niiden esiintymisfrekvenssi on korkea. Tällöin sanan merkitys ehtii varmistua omassa mielessä. Esimerkistä 17 voidaan huomata, kuinka myös sanan tarkoitteen ajankohtaisuus kielenkäyttäjän omassa elämässä vaikuttaa sanan käyttöönottoon.

Esimerkki 17: Tulevat ehkä puheeseen, kun tulee jokin uusi ilmiö, jota alan käyttää elämässäni. (K21-25)

Toisaalta jokaisessa ikäryhmässä oli myös muutamia vastaajia, jotka raportoivat käyttävänsä muutamia sellaisia sanoja, joiden merkityksestä he eivät olleet varmoja. Tällaiset tapaukset olivat hyvin satunnaisia, ja kyselyn toteutuksen vuoksi on pohdittava vahinkoklikkauksen mahdollisuutta. Itselle epävarmojen sanojen käytön taustalla voi vaikuttaa esimerkiksi kielenkäyttäjän imago. Uudissanat koetaan erityisesti nuorten kieleksi. Nuori kielenkäyttäjä voi siis haluta näyttää kuuluvansa joukkoon käyttämällä sanoja, joiden merkityksiä hän ei tiedä varmaksi. Hieman vanhempi henkilö taas saattaa haluta osoittaa seuraavansa aikaa ja olevansa perillä kielessä tapahtuvista muutoksista – tai hän voi myös yrittää luoda nuorekkaan kuvan itsestään.

Muutamit vastaajat kertoivat, että kyselyssä mukana ollut sanasto ei ollut heillä käytössä, vaan he käyttivät eri sanoja kuvaamaan samoja tarkoituksia. Tarkoite itsessään saattaa olla hyvin tiiviisti läsnä heidän elämässään, mutta sitä kuvaava sana poikkeaa kyselyssä esiintyneestä. Esimerkiksi sanat *appsi* ja *kuvakaappaus* saatettiin korvata sanoilla *appi* ja *screenshotti*. Esimerkissä 18 haastateltava myös kertoi, ettei puhu lainkaan somettamista kuvatessaan omaa sosiaalisen median käyttöönsä, vaan hän yksilöi viestintäkanavan tarkemmin.

Esimerkki 18: no en mä sano ite että somettaa mutta kyllä mä tiijän mitä se tarkoittaa ku muut käyttää. tai kyl mä saatan sanoa vaikka että mä oon instagramissa mut en mä sano et mä sometan. (H16)

Lantto (2013) kertoo artikkelissaan, että koodinvaihto olisi joidenkin tutkimusten ja yleisten ennakkoluulojen mukaan yleisempää nuorilla. Kyseisessä artikkelissa koodinvaihdolla tarkoitetaan nimenomaan kielen vaihtamista toiseksi, mutta samankaltainen ilmiö on havaittavissa omassa tutkimuksessani lainasanojen kohdalla. Esimerkiksi muutamit noin 25-vuotiaat vastaajat kertoivat käyttävänsä *kuvakaappauksen* sijasta ennemmin vierassanaa *screenshotti*. Vaikka äidinkielenään suomea puhuvat kaipaavat usein sanoille suomenkielisiä vastineita (Eronen 2007: 30), nuoret siis näyttäisivät kuitenkin suosivan joissain tapauksissa lainasanoja.

Jossain määrin uudissanojen käyttö riippuu myös kontekstista, kuten seurasta. Esimerkissä 19 haastateltava kertoo käyttävänsä uudissanvoja lähinnä ystäviensä seurassa, mutta esimerkiksi auktoriteettia vastaavan opettajan kanssa keskusteltaessa uudissanojen käyttöä ei enää pidetä sopivana. Uudissanat nähtiinkin kenties osana hieman rennompaa kielellistä rekisteriä, jota suositaan enimmäkseen tuttavapiirissä, kun taas esimerkiksi auktoriteettien ja itseä vanhempien seurassa valitaan asiallisempi rekisteri.

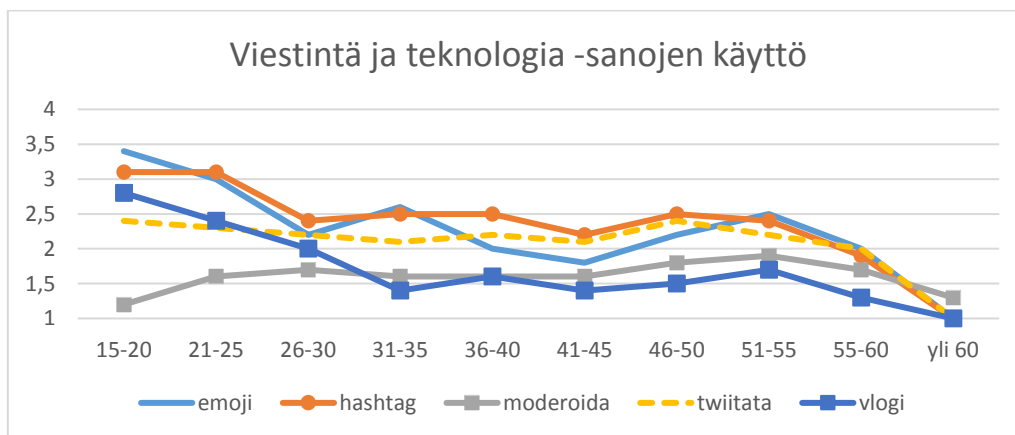
Esimerkki 19: no kavereitten kaa käytän mut en mä välttämättä opettajille menis niin puhuu. (H16)

Uudissanvoja saatetaan käyttää huumorimielessä. Tällaisesta käytöstä mainittiin kaikenikäisten vastaajien keskuudessa, mutta erityisesti se painottui vanhempien vastaajien joukossa, kuten esimerkeissä 20 ja 21. Tämä voi johtua juuri siitä, että uudissanat liitetään ensisijaisesti nuorten puheeseen.

Esimerkki 20: no joskus vitsillä heittää et on chillata. – – on se kyl, vitsillä. en käytä sitä silleen varsinaisesti. (H47)

Esimerkki 21: Vitsinä käytän sanaa rage, koska teinit. – – ihan aikuisten vitseinä leviää sanoja. (K36-40)

Nuorten kielenkäytössä viestintään ja teknologiaan liittyvien sanojen esiintymisfrekvenssi oli suurempi kuin heitä vanhemmilla, kuten kuvioista 6 voidaan huomata. Nuorimmat vastaajat kertoivat esimerkiksi käyttävänsä *silloin tällöin* sellaisia sanoja kuin *emoji*, *hashtag* ja *vlogi*. Ikääntymisen myötä näiden sanojen käyttö vähentyi – joskin sanan *emoji* käyttö yleistyi hieman 40-50 -vuotiailla. Sen sijaan sanaa *twiitata* käytettiin melko tasaisesti vielä 50 ikävuoteen saakka. Twitter onkin ehkä kaikenikäisten suosima viestintäkanava, kun taas esimerkiksi vloggaaminen on lähinnä nuorison viestintäkeino. Myös sana *moderoida* on kiinnostava poikkeus, sillä sen käyttö lisääntyy hieman iän myötä noin 55-vuotiaaksi asti, mitä voidaankin suoraan verrata sanan tuttuuteen eri ikäryhmissä.

Kuvio 6. Viestintä ja teknologia -sanojen käyttö.

Tietyn aihepiirin sanojen suosiminen voi myös olla merkki yhteisöllisyyden ilmaisemisesta. Muun muassa nuorille tyypillinen viestintäsanasto voi olla tapa osoittaa kuuluvansa joukkoon, joka käyttää paljon erilaisia viestintäkanavia. Sen sijaan esimerkiksi ruokasanasto on tullut muihin aihepiireihin verrattuna tasaisesti jokaisessa ikäryhmässä. Ruoka on aihepiirinä hyvin lähellä jokaista iästä riippumatta ja tarkoitteet helposti ymmärrettävissä, joten sanojen yleisyys voi selittyä tällä. Nykypäivänä ruokaa voisi myös pitää eräänlaisena muoti-ilmiönä, joka selittää paitsi tarpeen uusille sanoille, myös niiden käyttöön ottamisen.

Muutamit vastaajista myös kertoivat luovansa itse uusia sanoja, joita he käyttävät puheessaan. Esimerkeistä 22 ja 23 voidaan päätellä, että tämä tapahtuu usein nimenomaan johtamalla.

Esimerkki 22: käytän sanoja usein englanninkielellä mutta Suomen kielen tavoin. Esim. Blendaa, screenshottaa, yms. (K21-25)

Esimerkki 23: ja mää keksin ite. – – muutan niitä oikeita sanoja. (H16)

Vastaajat kertoivat käyttävänsä sellaisia kyselyn ulkopuolisia sanoja kuten *fiilata*, *postata*, ja *copypastata*. Monet käytetyt verbit olivat englannin kielestä johdettuja. Substantiivien joukossa oli kuitenkin enemmän yhdyssanoja ja johdoksia, kuten *kosketusnäyttö*, *nyhtökaura* ja *ulkomaaneläjä*. Näissä sanoissa näkyivät myös selvästi vastaajan omat kiinnostuksen kohteet ja tietyn, rajatun ryhmän käytössä olevat sanat. Monet sanoista liittyivät esimerkiksi pelimaailmaan, kuten *pokettaa*, *levu* ja *elppi*.

Vastaajat kertoivat käyttävänsä joitain kyselyn ulkopuolisia lyhennesanoja usein omassa kielenkäytössään. Esiin tuotiin muun muassa sellaisia sanoja kuin *insta*, *some*, *lol* ja *mamu*. Tällainen ilmiö on kenties lähtöisin sähköisestä viestintäkulttuurista, kuten tekstiviestittelystä ja twiittaamisesta, jolloin pieneen tilaan on toisinaan saatava hyvin paljon asiaa. Tällöin lyhenteiden käyttö on tarpeen. Koska tällainen viestintä on nykypäivänä olennainen osa kommunikointia, on vain luonnollista, että lyhenteet lainautuvat myös puheeseen.

5 PÄÄTÄNTÖ

Uudissanojen tuttuudesta on hankalaa tehdä yleispäteviä linjauksia, koska vastaajien yksilölliset erot olivat suuria. Tärkeimmäksi tekijäksi tuttuudessa näyttäytyi vastaajan oma elämäntilanne. Tietyissä ikävaiheissa jokin tietty aihepiiri saattoi olla toista tutumpi. Joissain tapauksissa pelkkä aihepiiri ei riittänyt selittämään sanan tuttuutta vastaajan iän näkökulmasta, vaan avainasemassa oli yksittäisen sanan kantama merkitys ja sen suhde vastaajan elämään. Sanan alkuperä saattoi vaikuttaa sanojen tuttuuteen lähinnä lainasanojen ymmärtämisessä. Tällöin ratkaisevassa asemassa on kielenkäyttäjän kielitaito: hyvä englannin kielen taito tukee lainasanojen ymmärrystä, kun taas heikko kielitaito vaikuttaa sanojen tuntemukseen negatiivisesti. Hypoteesini siitä, että nuoret tunnistaisivat uudissanoja vanhempia paremmin, piti paikkansa. Toisaalta osuin osittain oikeaan myös siinä, että myös vanhemmat tunsivat uudissanoja – joskin valikoiden ja esimerkiksi tietyissä aihepiireissä.

Sanojen käyttöönnottoon vaikuttivat esimerkiksi sanan frekventtiys kielenkäyttäjän omassa vuorovaikutusympäristössä sekä erityisesti sanan tarkoitteen suhde kielenkäyttäjän omaan elämään. Esimerkiksi erilaisia viestintämuotoja käyttävät nuoret käyttivät selvästi enemmän viestintä-sanastoa kuin heitä vanhemmat. Nuoret ottivat myös yleisellä tasolla nopeammin uutta sanastoa käyttöön, mikä on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa (Van Herk 2012: 66).

Vaikka vanhemmat vastaajat tunsivat sanastoa paikoitellen nuorempia ikäluokkia heikommin, osa heistä tunsikin suurta mielenkiintoa uusien sanojen kohtaan. Haastatteluissa yli 60-vuotiaat esimerkiksi toivoivat kovasti muistavansa jatkossa kyselyssä esiintyneet sanat. He pitivät uudissanojen osaamista arvossa, vaikka eivät itse ainakaan vielä osanneet yhdistää osaa sanoista yhtään mihinkään. Aineistossani oli muutenkin paljon viitteitä liittyen uudissanojen arvottamiseen ja ihmisten asenteisiin niitä kohtaan. Tässä olisikin mahdollisuus lisätutkimukselle, sillä aiempaa tutkimusta ei juuri ole.

Kun tarkastelin tässä tutkimuksessa uudissanojen tuntemusta, pidin ikää ainoana sosiolingvistisenä muuttujana. Tämä rajaus tarjoaa kuitenkin vain yhden näkökulman asiaan, eikä kerro koko totuutta uudissanojen tuntemuksesta. Nojasin tekemiäni päätelmiä oletuksiin vastaajien vuorovaikutusympäristöistä, mutta sivusin aihetta vain iän kannalta: etsin väitteilleni tarpeen mukaan tukea esimerkiksi vastaajan todennäköisestä seurasta ja sen vaikutuksesta uudissanojen tuntemukseen ja käyttöön. Muun muassa koulutustausta ja sukupuoli jäivät oman tutkimukseni rajauksen ulkopuolelle, vaikka asian tutkiminen molemmista näkökulmista voisi olla mielenkiintoista.

Laadullisessa tutkimuksessa on toivottavaa, että tutkija löytää työnsä myötä jotain hänelle uutta ja pystyy näin laajentamaan omaa käsitystään tutkittavasta ilmiöstä. Tarkoituksena ei siis ole vain

todentaa aiemmin tiedettyä, vaan aineiston on tarkoitus toimia ajattelua edistävänä materiaalina. (Eskola & Suoranta 1998: 19-20.) Itse koen tapahtuneen juuri näin tehdessäni kandidaatintutkielmaani. Tutkimuksen alussa asettamani hypoteesit toteutuivat jossain määrin, mutta samanaikaisesti myös yllätyin saamista tuloksistani. Esimerkiksi vanhempien ikäryhmien tietämys uudissanoista joidenkin aihepiirien osalta tuli minulle yllätyksenä. Toisaalta juuri tällaisten löydösten pohjalta on mahdollista lähteä tekemään kenties jopa poikkitieteellistä jatkotutkimusta, esimerkiksi iäkkäämpien suhteesta kehittyvään teknologiaan yhdistettynä aiheeseen liittyvän sanaston käyttöön.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2011: *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Kataja, Hanna-Maria 2007: ”*Fantasian maailmassa mielikuvitus on ykkönen*”. *Harry Potter –suomennosten uudissanojen tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: kielten laitos.
- Kinnunen, Mia 2002: *Varsinaisia vierassanoja: Kuinka lukiolaiset osaavat ja selittävät vierassanojen merkityksiä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: kielten laitos.
- Kotilainen, Lari & Varteva, Annukka 2006: *Mummonsuomi laajakaistalla*. Helsinki: WSOY.
- Kuiri, Kaija 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.
- Lantto, Hanna 2013: Kielten sekoitus Baskimaassa – pilaavatko nuoret kielen? – *Gerontologia* 27 2013 (3) s. 334-335.
- Liukkonen, Maiju 2010: *Ihastuttavallista ja riemupärskyä! Sanasto ja fraasit Roald Dahlin lastenkirjassa Iso kiltti jätti*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: kielten laitos.
- Markkola, Päivi 2003: Muuttuuko vanhusten kieli? – *Gerontologia* 17 2003 (3) s. 170.
- Mustanoja, Liisa 2005: Ikkunoita ikääntymiseen. – *Gerontologia* 19 2005 (3) s. 164-166.
- Niinisalo, Reetta 2014: ”*Trollittaa niin että ihan lollittaa*”: *ttA*-johtimiset uudisverbit. Pro gradu -tutkielma. Pro gradu -tutkielmat. Jyväskylän yliopisto: kielten laitos.
- Nuolijärvi, Pirkko 2000: Sociolinguistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Sajavaara, Kari & Piirainen-Marsh, Arja (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 13-37. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Pajunen, Anneli, Itkonen, Esa & Vainio, Seppo 2015: Sanamerkityksen hallinta nuorilla aikuisilla. – *Virittäjä* 2015 (2) s. 160-188.
- Rautiainen, Taina 2011: *Vierassanat Kauneus ja terveys -lehdessä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto: kielten laitos.
- Routarinne, Sara & Uusi-Hallila, Tuula 2008: Kouluikäisten monet kielet 2000-luvun Suomessa. – Routarinne, Sara & Uusi-Hallila, Tuula (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 9-52. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siitonen, Kirsti & Kurki, Tommi 2010: Muuttuvat arkielämän kontaktit muuttavat kielenkäyttöämme. – *Gerontologia* 24 2010 (1) s. 45-47.
- Spencer, Edmund T. (toim.) 2010: *Sociolinguistics*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2011: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Van Herk, Gerard 2012: *What Is Sociolinguistics?* Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake.

Kyselytutkimus eri-ikäisten suhteista suomen kielen uudissanoihin

Tämä kysely on osa kandidaatintutkielmaani, jonka teen Jyväskylän yliopiston kielten laitokselle. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, kuinka hyvin eri-ikäiset tunnistavat suomen kieleen viime aikoina tulleita sanoja eli uudissanoja.

Kerättyä aineistoa käsitellään laajempänä kokonaisuutena, eikä yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa tutkimustuloksista. Antamiasi tietoja käsitellään luottamuksellisesti, eikä niitä anneta ulkopuolisten käsiin.

Kyselyn lopuksi sinulla on mahdollisuus jättää yhteystietosi mahdollista jatkohaastattelua varten. Tämä on kuitenkin vapaaehtoista – voit vastata pelkkään kyselyyn täysin nimettömänä.

Mikäli sinulla on jotain kysyttävää tutkimuksesta, voit ottaa yhteyttä minuun!

Paljon kiitoksia osallistumisestasi!

Jutta Mujunen
jutta.m.mujunen@student.jyu.fi

Taustatiedot

Ikä

Sukupuoli

mies nainen muu

Koulutus/työ

peruskoulu lukio tai ammattikoulu yliopisto tai ammattikorkeakoulu työelämässä eläkeläinen muu, mikä? _____

Tutkimusluvut

Kyselyn laatija saa käyttää vastauksiani tutkimusaineistona aiemmin kuvatussa tutkimuksessaan.
 kyllä ei

Kyselyn laatija saa käyttää vastauksiani tutkimusaineistona myöhemmin opinnoissaan.

() kyllä () ei

1. Ohessa on 50 suomen kielen uudissanaa. Pohdi kunkin sanan kohdalla, kuinka tuttu kyseinen sana sinulle on, ja valitse sinua parhaiten kuvaava vaihtoehto.

1 = en ole kuullut sanaa

2 = olen kuullut sanan, mutta en tiedä sen merkitystä

3 = olen kuullut sanan ja tiedän osittain sen merkityksen

4 = olen kuullut sanan ja tiedän sen merkityksen

ankkurilapsi	1	2	3	4
appsi	1	2	3	4
bitcoin	1	2	3	4
bonusäiti	1	2	3	4
chillata	1	2	3	4
curling-vanhus	1	2	3	4
downshiftaus	1	2	3	4
emoji	1	2	3	4
gluttaus	1	2	3	4
granola	1	2	3	4
hashtag	1	2	3	4
hifistellä	1	2	3	4
hipaisukortti	1	2	3	4
hipsteri	1	2	3	4
hybridisota	1	2	3	4
isävirtalo	1	2	3	4
iterointi	1	2	3	4
joukkorahoitus	1	2	3	4
klikkausjournalismi	1	2	3	4
kotoutumiskoulutus	1	2	3	4
kuvakaappaus	1	2	3	4
metsuriseksuaali	1	2	3	4
moderoida	1	2	3	4
muttura	1	2	3	4
nakukakku	1	2	3	4
nuorisotakuu	1	2	3	4
nyhtöpossu	1	2	3	4
nyksä	1	2	3	4
palautuskeskus	1	2	3	4
puna-viherkupla	1	2	3	4
QR-koodi	1	2	3	4
raakaleivonta	1	2	3	4
sateenkaarinuori	1	2	3	4

selfiekeppi	1	2	3	4
sipilöidä	1	2	3	4
somettaa	1	2	3	4
stevia	1	2	3	4
superfood	1	2	3	4
suppailla	1	2	3	4
taskuhirviö	1	2	3	4
trolli	1	2	3	4
twerkata	1	2	3	4
twiitata	1	2	3	4
uusmummo	1	2	3	4
vatuloida	1	2	3	4
vieraannuttaja	1	2	3	4
vlogi	1	2	3	4
warettaa	1	2	3	4
älytaulu	1	2	3	4
änkkäri	1	2	3	4

2. Arvioi, kuinka usein käytät itse listan uudissanvoja, kun puhut tai kirjoitat. Valitse sinua parhaiten kuvaava vaihtoehto.

1 = en käytä sanaa koskaan

2 = käytän sanaa harvoin

3 = käytän sanaa silloin tällöin

4 = käytän sanaa usein

ankkurilapsi	1	2	3	4
appsi	1	2	3	4
bitcoin	1	2	3	4
bonusäiti	1	2	3	4
chillata	1	2	3	4
curling-vanhus	1	2	3	4
downshiftaus	1	2	3	4
emoji	1	2	3	4
gluttaus	1	2	3	4
granola	1	2	3	4
hashtag	1	2	3	4
hifistellä	1	2	3	4
hipaisukortti	1	2	3	4
hipsteri	1	2	3	4
hybridisota	1	2	3	4
isävirtalo	1	2	3	4
iterointi	1	2	3	4

joukkorahoitus	1	2	3	4
klikkausjournalismi	1	2	3	4
kotoutumiskoulutus	1	2	3	4
kuvakaappaus	1	2	3	4
metsuriseksuaali	1	2	3	4
moderoida	1	2	3	4
muttura	1	2	3	4
nakukakku	1	2	3	4
nuorisotakuu	1	2	3	4
nyhtöpossu	1	2	3	4
nyksä	1	2	3	4
palautuskeskus	1	2	3	4
puna-viherkupla	1	2	3	4
QR-koodi	1	2	3	4
raakaleivonta	1	2	3	4
sateenkaarinuori	1	2	3	4
selfiekeppi	1	2	3	4
sipilöidä	1	2	3	4
somettaa	1	2	3	4
stevia	1	2	3	4
superfood	1	2	3	4
suppailla	1	2	3	4
taskuhirviö	1	2	3	4
trolli	1	2	3	4
twerkata	1	2	3	4
twiitata	1	2	3	4
uusmummo	1	2	3	4
vatuloida	1	2	3	4
vieraannuttaja	1	2	3	4
vlogi	1	2	3	4
warettaa	1	2	3	4
älytaulu	1	2	3	4
änkkäri	1	2	3	4

Tuleeko mieleesi muita uudissanoja, joita käytät **usein**?

Mitä kautta kuulet tai luet sinulle uusia sanoja?

Miten itse koet ymmärtäväsi uusia sanoja? (onko sinun helppo/vaikea ymmärtää sanojen merkityksiä, jäävätkö sanat helposti mieleesi...)

Haastattelu

Haastattelussa käyt yhdessä kyselyn laatijan kanssa läpi vastauksiasi. Haastattelun aika ja paikka sovitaan siten, että ne sopivat sinulle.

Huomaa, että **yhteystietojen jättäminen ei velvoita sinua osallistumaan haastatteluun**. Mikäli kyselyn laatija ottaa sinuun yhteyttä, voit milloin tahansa perua osallistumisesi.

Nimesi: _____

Puhelinnumero/sähköposti: _____

Liite 2. Sanalista.

UM = uudismuodoste, LS = lainasana, US = uusiosana, LY = lyhenne

VT = viestintä ja teknologia, YK = yhteiskunta, R = ruoka, EH = elämäntyyli ja harrastukset, IU = ihmiset ja ulkonäkö

ankkurilapsi (UM, IU): alaikäinen turvapaikanhakija, jonka avulla myös muu perhe toivoo pääsevänsä maahan

appsi (LS, VT): sovellus (engl. ”application”)

bitcoin (LS, YK): joidenkin internetpalveluiden käytössä oleva virtuaalivaluutta, bitcoinin arvo muihin valuuttoihin nähden perustuu kysyntään ja tarjontaan, vrt. virtuaalivaluutta → valuutan kaltainen keskuspankista riippumaton elektroninen vaihdantaväline, jota käytetään lähinnä verkkokaupassa, nettipeleissä ja yhteisöpalveluissa

bonusäiti (LS, IU): uusperheen äiti, johon ei ole biologista suhdetta

chillata (LS, EH): oleilla, hengaila

curling-vanhus (UM, IU): toimintaa rajoittamalla avuttomaksi hoivattu vanhus

downshiftaus (LS, EH): rauhallinen ja yksinkertainen elämäntapa kiireiden vastakohtana

emoji (LS, VT): hymiöitä monipuolisempia, pikaviestinnässä käytettäviä kuvasymboleja (jap. ”kuvakirjoitusmerkki”)

gluttaus (UM, R): gluteenittoman ruokavalion noudattaminen ilman lääketieteellistä syytä

granola (LS, R): rapea ja paakkuinen myslin kaltainen paahdettu seos

hashtag (LS, VT): tunniste, joka esim. Twitterissä ohjaa viestin tai keskustelun haluttuun paikkaan tai jonka avulla voi hakea tiettyyn aiheeseen liittyviä viestejä tai keskusteluja, koostuu #-merkistä ja sen perässä olevasta sanasta tai muusta merkkijonosta

hifistellä (LS, EH): noudattaa pikkutarkkuutta, pyrkii äärimmäisen viimeisteltyyn lopputulokseen, varustetasoon tms.

hipaisukortti (UM, YK): lähimaksukortti, alle 25 euron ostoksiin käyvä maksukortti, josta lähimaksupäätelukee tiedot pienen etäisyyden päästä ja varmentaa maksutapahtuman ilman maksajan erillistä hyväksyntää, maksupäätelukee pyytää tunnuslukua vain satunnaisesti

hipsteri (LS, IU): urbaania elämäntapaa edustava keskiluokkainen nuori aikuinen, joka on kiinnostunut valtavirrasta poikkeavasta muodista ja kulttuurista

hybridisota (LS, YK): aseellisen sodankäynnin ja aseettomien vaikutuskeinojen (esim. propaganda, kyberhyökkäykset) yhdistelmä

- isävirtalo (UM, IU):** pikemminkin pehmeäkö kuin tiukaksi treenattu miehen virtalo
- iterointi (US, YK):** Juha Sipilän hallitusneuvotteluissa käyttämä sana, jolla tarkoitetaan menetelmää, jossa ongelman ratkaisu tarkentuu työskentelyjaksoissa vähitellen ja tuottaa hieman edellistä tuotosta valmiimman lopputulokset
- joukkorahoitus (LS, YK):** jonkin tuotteen tai palvelun rahoituksen kerääminen yksityisiltä henkilöiltä tai yrityksiltä etupäässä internetin välityksellä (engl. ”crowdfunding”)
- klikkausjournalismi (UM, VT):** verkossa julkaistavien uutisten ja niiden otsikoiden muokkaaminen mahdollisimman uteliaisuutta herättäviksi, jotta klikkauksia (ja mainostajia) kertyisi paljon
- kotoutumiskoulutus (UM, YK):** koulutus, joka auttaa maahanmuuttajia sopeutumaan uuden kotimaansa yhteiskuntaan
- kuvakaappaus (UM, VT):** näyttökuva, tietokoneen tms. tietyllä hetkellä tallentama kuva näyttörudusta tai sen osasta
- metsuriseksuaali (UM, IU):** rennosti esim. villa- tai flanellipaitaan pukeutuva parrakas mies, joka tyyli-ihanteena on syrjäyttänyt huolitellun ns. metroseksuaali-miehen
- moderoida (LS, VT):** valvoa verkkokeskustelua
- muttura (LY, IU):** miesnuttura, miesten nutturakampaus
- nakukakku (LS, R):** täytekakku, jonka reunoja ei kuorruteta, vaan kakkupohja- ja täyterosten annetaan jäädä näkyviin (engl. ”naked cake”)
- nuorisotakuu (UM, YK):** nuorten yhteiskuntatakuu, takuu alle 30-vuotiaiden syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävistä toimenpiteistä, esim. työ- tai opiskelupaikan järjestämisestä
- nyhtöpossu (LS, R):** porsaan kaslerista tai lavasta suolaliemessä liottamalla ja uunissa kypsytämällä valmistettava liharuoka (engl. ”pulled pork”, revitty sianliha)
- nyksä (LY, IU):** nykyinen kumppani tai puoliso
- palautuskeskus (UM, YK):** kielteisen päätöksen saaneille turvapaikanhakijoille tarkoitettu keskus, josta heidät palautetaan lähtö- tai kotimaahansa
- puna-viherkupla (UM, YK):** ilmaus, jolla viitataan varsinkin vasemmistolaisia ja vihreitä arvoja kannattavan kulttuuriväen maailmankuvaan, vrt. kupla → saman mielisten ihmisten piiri
- QR-koodi (LY, VT):** yhdentyypinen ruudunmuotoinen kuviokoodi, eli kaksiulotteinen kuviokoodi, joka sisältää tietoa siihen liittyvästä kohteesta, koodin sisältämä tieto voidaan lukea esimerkiksi kamerakännyn avulla (engl. QR= ”quick response”)
- raakaleivonta (UM, R):** leivonnaisten valmistaminen kuumentamatta, ilman uunia
- sateenkaarinuori (UM, IU):** sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluva nuori
- selfiekeppi (LS, EH):** sauva, jonka toisessa päässä on paikka kännykän kiinnittämistä varten ja toisessa kädensija ja nappi, jota painamalla otetaan selfie

sipilöidä (UM, YK): sana, jolla viitataan pääministeri Juha Sipilän poukkoilevana pidettyyn hallituspolitiikkaan

somettaa (UM, VT): olla mukana sosiaalisessa mediassa, esim. Facebookissa

stevia (LS, R): Stevia rebaudiana –kasvista valmistettava makeutusaine

superfood (LS, R): superruoka, terveyttä edistävä ruoka, esim. mustikat ja ruisleipä

suppaila (LS, EH): meloa seisten lainelautaa muistuttavalla SUP-laudalla (engl. ”stand-up paddling”)

taskuhirviö (LS, EH): pokémon, taskukokoinen kerättävä mielikuvitusshahmo Pokémon-peleissä (engl. ”pocket monster”)

trolli (LS, VT): internetissä käytävää keskustelua tahallisesti häiritsevä viesti, tällaisen viestin lähettäjä

twerkata (LS, EH): liikuttaa takamustaan nopeasti edestakaisin tanssiliikkeenä (engl. ”twerk”)

twiitata (LS, VT): lähettää twiitti eli Twitter-mikroblogipalveluun lähetetty blogimerkintä

uusmummo (UM, IU): uusperheen mymmo, johon ei ole biologista suhdetta

vatuloida (US, YK): vatvoa, jahkailla

vieraannuttaja (UM, IU): avioerossa osapuoli, joka pyrkii estämään lapsen suhteen toiseen vanhempaan

vlogi (LS, VT): videoblogi, pääasiassa videoita tai videoihin vieviä linkkejä sisältävä blogi (engl. ”video blog”)

warettaa (LS, VT): levittää verkossa luvattomasti tekijänoikeuden piiriin kuuluvaa aineistoa (engl. ”software”)

älytaulu (UM, VT): kosketustaulu, opetusvälineenä käytettävä valkotaulu, joka on yhteydessä tietokoneeseen ja dataprojektoriin

änkkäri (LY, EH): Angry Birds -tuote